

**“ULOGA NEVLADINIH ORGANIZACIJA
U IZGRADNJI POVJERENJA I DOBRE VLADAVINE
U MOSTARU”**

Rezime: ključni izvodi istraživanja

Mostar, mart 2005.

Rebeka Kotlo

**Istraživački rad je nastao uz podršku
Fonda otvoreno društvo Bosna i Hercegovina
kroz Program podrške istraživanjima u oblasti javnih politika**

Posebnu zahvalnost dugujem i želim iskazati Fondu otvoreno društvo Bosna i Hercegovina na ukazanom mi povjerenju, datoj podršci i pruženoj izvrsnoj mogućnosti da učešćem u Programu podrške istraživanjima u oblasti javnih politika obogatim svoja znanja, rezultat kojih je ovaj istraživački rad, međunarodnom mentoru, prof.dr. Leslie Pal, i, svakako, mojoj profesorici, doc.dr Mirjani Nadaždin Defterdarević, nacionalnoj mentorici, na neprocjenjivo vrijednoj podršci i dobronamjernim kritikama prilikom istraživanja i pri izradi rada, kao i uvijek u mom dosadašnjem radu.

Zahvaljujem se i svima koji su na drugačiji, ali vrijedan način dali doprinos kvalitetu ovog istraživačkog rada.

Rebeka Kotlo

Mostar, mart 2005.

Rezime: ključni izvodi istraživanja

Uvod

Kao udruženja građana, nevladine organizacije u Mostaru, prvenstveno one čija primarna djelatnost korespondira sa temom ovog istraživanja, neposredno (treba da) obezbjeđuju i podržavaju, sa više ili manje uspjeha, organizovani građanski angažman koji inicira povjerenje, podstiče komunikaciju i doprinosi modelima kolektivnog djelovanja za opšte dobro lokalne zajednice tražeći konstruktivne načine interakcije svih učesnika u razvoju, što je neophodno izrazito u društvima koja još osjećaju posljedice teških ratnih razaranja, kakvo je u Mostaru.

Uloga nevladinih organizacija kao dijela civilnog društva i ključna važnost smanjenja tenzija, ublažavanja konflikata i izgradnje povjerenja u etnički još podijeljenom društvu u Mostaru u toku implementacije Statuta Mostara, koji je stupio na snagu 15. marta 2004. i reorganizacije Grada Mostara, neposredno je izražena u Poglavlju VI Odluke o implementaciji i reorganizaciji Grada Mostara ustanovljavanjem Odbora za Mjere izgradnje povjerenja sastavljenog od stručnjaka iz raznih oblasti relevantne ekspertize, predstavnika civilnog društva i političkih i vjerskih vođa, koji je nadležan za razvoj mjera izgradnje povjerenja.

Potencijal i uloga nevladinih organizacija u polju eksplicitno izražene potrebe za izgradnjom povjerenja i dobre vladavine u Mostaru, moraju biti procijenjeni i unaprijeđeni.

Svrha i metodologija istraživanja

Svrha istraživačkog rada bila je istražiti i procijeniti različite aspekte angažmana NVO-a u interakciji sa drugim učesnicima u razvoju (vlastima, međunarodnim i domaćim vladinim, međuvladinim i nevladinim organizacijama, građanima i poslovnim privatnim sektorom, medijima i obrazovnim institucijama) u obnovi povjerenja među različitim zajednicama koje žive u Mostaru i jačanju povjerenja građana u vlasti i principe dobre vladavine koji moraju biti poštovani.

Cilj istraživačkog rada, bio je, dakle, primjenom i kombinacijom kvantitativnih i kvalitativnih metoda prikupljanja i analize podataka (anketiranja, intervjui, rad u fokus grupama, analiza sadržaja) istražiti i analizirati aktuelno stanje i djelovanje nevladinih organizacija aktivnih u navedenim oblastima u Mostaru, kritički procijeniti moguće opcije za unaprjeđenje i preporučiti najbolju izvodljivu strategiju u datim okolnostima i pravnom okviru uz učešće svih relevantnih aktera, kao i stvaranje jednog osnova za diseminaciju rezultata i za zagovaranje za promjene, gdje je to istraživanje pokazalo potrebnim.

Od 31. jula 1997. do 9. septembra 2004. godine, u Hercegovačko-neretvanskom kantonu registrovano je kod nadležnog Ministarstva pravosuđa, uprave i lokalne samouprave HNK/HNŽ oko 700 udruženja građana. Naravno, nisu sva ova udruženja aktivna i danas, ali u nadležnom Ministarstvu ne postoji kompletna ni ažurirana baza podataka koja odgovara stvarnom stanju, prije svega zbog toga što pojedini NVO-i, iako su na to po Zakonu obavezni, ne prijavljuju uredno Ministarstvu statusne promjene. Oko 9 % ovih udruženja ima primarnu misiju koja korespondira temi ovog

istraživačkog rada i sjedište i/ili djeluje na području Mostara, pa su relevantni za analizu.

68 nevladinih organizacija koje su registrovane i/ili je njihovo djelovanje zapaženo na području Mostara, a čija statutom deklarirana primarna misija korespondira sa temom ovog istraživanja, zamoljeno je da uzme učešće u istraživanju putem popunjavanja anketnog obrasca za nevladine organizacije. Od toga broja, 25 nevladinih organizacija je odgovorilo popunjavanjem anketnog obrasca, 21 (45,5%) nije, a anketni obrasci poslani na adrese 22 nevladine organizacije (32%) su vraćeni poštom, jer primatelj nije na navedenoj adresi, koja je prijavljena kao sjedište nevladine organizacije kod nadležnog Ministarstva pravosuđa, uprave i lokalne samouprave Hercegovačko-neretvanskog kantona. Dakle, od 46 potencijalnih NVO ispitanika, na anketni obrazac za nevladine organizacije odgovorilo je 25 nevladinih organizacija (54,5%), što se može smatrati dovoljnim za prirodu ovog istraživanja.

Pored nevladinih organizacija, kao primarne grupe ispitanika, ostale ciljne grupe ispitanika istraživanja su:

- mediji – elektronski i printani lokalni mediji i oni koji imaju dopisništva u Mostaru, dakle, mediji koji pokrivaju regiju Mostara. Od 16 medija, sa 2 nije bilo moguće uspostaviti kontakt, 9 (64%) je odgovorilo na anketni obrazac za medije u Mostaru, a 5 (36%) nije, što se može također smatrati dovoljnim brojem ispitanika za ovo istraživanje;

- obrazovne institucije (osnovne, srednje škole i univerzitet/sveučilište), od kojih je 37 osnovnih i srednjih škola relevantno za ovo istraživanje, pošto u nastavnom planu i programu izučavaju ljudska prava, demokratiju, građansko obrazovanje, kao zaseban predmet ili tokom pojedinih časova nastave. Od 37 osnovnih i srednjih škola u Mostaru, 22 (59%) je odgovorilo popunjavanjem anketnog obrasca za osnovne i srednje škole u Mostaru, 15 (41%) nije, što je dovoljno u ovom istraživanju. Grupe studenata Univerziteta “Džemal Bijedić” u Mostaru i Sveučilišta u Mostaru su intervjuisane;

- građani i privatni poslovni sektor – uzorak od 50 građana i predstavnika privatnog poslovnog sektora Mostara formiran je metodom slučajnog uzorka i obuhvata različitu dobnu, polnu, obrazovnu, profesionalnu, nacionalnu strukturu stanovnika Mostara, te na osnovu podataka u javnosti o predstavnicima privatnog poslovnog sektora koji podržavaju rad NVO-a i/ili čije poslovne aktivnosti su zapažene u Mostaru. Ovi uzorci su upotrijebljeni, anketiranjem i intervjuisanjem, kao ilustracija, u svrhu dobivanja nekih stavova građana i privatnog poslovnog sektora Mostara o nevladnim organizacijama u Mostaru.

- političari u Mostaru - nosioci Listi kandidata političkih partija, koalicija, te nezavisni kandidati za Gradsko vijeće Mostara, odobreni od Izborne komisije Bosne i Hercegovine za učešće na općinskim izborima održanim 2.oktobra 2004. godine – dakle, oni koji su i/ili čije su partije/koalicije bili aktivni u predizbornoj kampanji, osvojili vlast, odnosno vijećnička mjesta u Gradskom vijeću Mostara ili danas predstavljaju opoziciju, odnosno svi zajedno čine političku scenu Mostara. Od 27 nosioca listi političkih partija, koalicija, nezavisnih kandidata, sa 1 nije bilo moguće uspostaviti kontakt, a 16 (61,5%) ih je odgovorilo na anketni obrazac za nosioce Listi kandidata političkih partija, koalicija, te nezavisne kandidati za Gradsko vijeće Mostara, odobrene od Izborne komisije Bosne i Hercegovine za učešće na općinskim izborima održanim 2.oktobra 2004. godine, što se može, dakle, smatrati dovoljnim za ovaj istraživački rad.

Domaći i međunarodni eksperti iz struktura i oblasti relevantnih za istraživanje: vlasti, obrazovnih institucija, medija, domaćih i međunarodnih organizacija, te političkih partija su konsultovani i/ili intervjuisani.

Ključni izvodi istraživanja

Nijedna grupa ispitanika (nevladine organizacije, vlasti/političari, mediji, obrazovne institucije, građani i privatni poslovni sektor) generalno ne smatra da su uticaj i uloga nevladinih organizacija u izgradnji povjerenja i dobre vladavine u Mostaru veliki, već ih procjenjuju kao male do osrednje.

Također, ni jedna od grupa ispitanika ne smatra da je stanje nevladinih organizacija u Mostaru dobro, nego zadovoljavajuće ili loše.

Sve grupe ispitanika smatraju da su u Mostaru među najpotrebnijim aktivnosti nevladinih organizacija čija je primarna djelatnost izgradnja/očuvanje mira, demokratije i unaprjeđenja i zaštite ljudskih prava, kao i aktivnosti obrazovnih, naučnih i istraživačkih nevladinih organizacija. Također, sve grupe ispitanika su otvorene za saradnju sa nevladinim organizacijama, ali velika odgovornost za unaprjeđenje saradnje leži svakako dobrim dijelom upravo na nevladinim organizacijama.

Najpozitivniju sliku o nevladinim organizacijama u Mostaru izrazili su vlasti/političari, te potom obrazovne institucije, koji nevladine organizacije uglavnom vide kao “dobru mogućnost da se građani sami organizuju i tako rješavaju važna društvena pitanja” (41% političara; 25% škola) kao i da “mnogo sposobnih ljudi nije partijski organizovano/politički aktivno, ali se njihovo mišljenje i djelovanje, zahvaljujući nevladinim organizacijama “osjeća” u javnom mnijenju (24% političara, 21% škola). Iskazana je spremnost za unaprjeđenje odnosa i saradnje sa nevladinim sektorom od strane vlasti. Nijedan ispitanik nije izrazio stav da “nije potrebno uspostavljati saradnju između vlasti i nevladinih organizacija”. Vlasti i političari u Mostaru uglavnom odnos vlasti i nevladinih organizacija vide kao “odnos partnerstva (stalno zajedničko nastojanje da se ostvari dobrobit za društvo u cjelini)” (38%) i kao “odnos saradnje (saradnje u aktivnostima koje doprinose efikasnijoj realizaciji pojedinih proramskih ciljeva)” (50%), dok su samo dva ispitanika odnos vlasti i nevladinih organizacija odredila kao “odnos konfrontacije (suprotstavljenosti u pogledu interesa, ciljeva i metodologije djelovanja)” (12%).

“Zajedničko učešće u izradi zakona, javnim diskusijama, pripremanju amandmana, javnim kampanjama (45%), međusobna razmjena dokumentacije, informacija i ideja koje mogu doprinijeti efikasnijoj realizaciji programskih aktivnosti (25%), te razvijanje saradnje između političkih partija i nevladinih organizacija u uspostavljanju demokratskih institucija kontrole vlasti (30%)”, odnosi su između vlasti i nevladinih organizacija za koji bi se zalagala većina ispitanika iz ciljne grupe političara/vlasti u Mostaru.

Pored svog angažmana u političkoj partiji i učešća u vlasti ili opoziciji, ukoliko bi se odlučili da se na rješavanju pojedinih društvenih problema u Mostaru dodatno angažuju, uglavnom bi to učinili “obraćanjem javnosti putem medija, te učlanjenjem i djelovanjem u nekoj od postojećih nevladinih organizacija (30%)”

Mediji uglavnom smatraju da “većina nevladinih organizacija predstavlja sredstvo vještim pojedincima da zarade novac i steknu uticaj” (27% medija) i da “nevladine organizacije služe samo interesima pojedinaca i stranih država i njihovih fondacija uz čiju pomoć se organizuju i finansiraju” (13% medija) , ali i da ipak “bez

ovih organizacija i nezavisnih medija nije moguće ograničiti i kontrolisati vlast” (20%) , te mali broj ispitanika među medijima smatra da “nevladine organizacije predstavljaju “dobru mogućnost da se građani sami organizuju i tako rješavaju važna društvena pitanja”(13%). Kao najčešći problem u komunikaciji između nevladinih organizacija i medija, većina ispitanika iz grupe medija navodi da “NVO-i ne raspolažu sa dovoljno znanja o odnosima sa javnošću (38%) i upotrebi savremenih komunikacijskih tehnologija u odnosima sa javnošću (31%) ”, te da je za NVO-e najlakše da plasiraju informacije u javnost putem medija “ukoliko je informacija aktuelna (43%) i ukoliko je medijski događaj dobro organizovan (38%)” Ispitanici iz grupe nevladinih organizacija saradnju sa medijima su pretežno ocijenili zadovoljavajućom do dobrom. Istu ocjenu dali su i ispitanici iz ciljne grupe medija. Obe grupe ispitanika se slažu da je saradnju potrebno još unaprijediti.

U Mostaru, a stanje je slično i drugdje u BiH, sa pojedinim svijetlim izuzecima, još je nedovoljno razvijena individualna i korporativna filantropija, za razliku od organizovane filantropije pod kojom se “često podrazumijeva mreža neprofitnih organizacija i fondacija koje daju dobrovoljna davanja za opšte dobro”. Kao najslabije razvijena ocijenjena je saradnja između nevladinih organizacija i poslovnog privatnog sektora, a upravo bi ona mogla doprinijeti izvjesnijoj održivosti nevladinih organizacija. Takođe, i građani kao pojedinci su oni koji svojim angažmanom mogu bitno podržati rad nevladinih organizacija.

Građani i privatni poslovni sektor imaju podijeljeno mišljenje o nevladinim organizacijama, u kojem ipak neznatno prevladava negativniji stav prema nevladinim organizacijama, nepovjerenje u njihov rad, nedovoljno poznavanje njihovih postignuća, neinformisanost o njihovim aktivnostima (oko 60 %) , ali i mišljenje da nevladine organizacije jesu potrebne u Mostaru i da se njihov uticaj mora osjećati kroz aktivnosti sa konkretnim, vidljivim i mjerljivim rezultatima, s ciljem, prije svega, zadovoljavanja potreba lokalnog stanovništva i uz transparentan rad (oko 40%)

Ispitanici - građani i privatni poslovni sektor ključnim faktorima za stimulaciju dobrovoljnih davanja nevladinim organizacijama smatraju:

aktivnosti nevladinih organizacija koje imaju konkretan cilj i zadatke, transparentno su provedene, medijski dobro praćene i najvažnije, čiji su rezultati vidljivi, a sa posebnim su naglaskom na ljudska prava, mlade, te humanitarni rad.

Kao najznačajniji faktori koji destimulišu dobrovoljna davanja za NVO-e, istaknuti su: loša ekonomska situacija, nepovjerenje u aktivnosti nevladinih organizacija, neobavještenost o njihovim akcijama, nestimulativna postojeća pravna regulativa, te nepostojanje ili nedovoljno razvijena kultura/svijest o potrebi i značaju dobrovoljnih davanja.

I privatni poslovni sektor i građani smatraju da bi unaprjeđene poreskih olakšica i pojednostavljenje procedure za dobrovoljna davanja NVO-ima imalo podsticajni efekat na filantropiju (oko 85%).

Ispitanici iz ciljne grupe obrazovnih institucija smatraju da obrazovanje o NVO-ima kao formacijama građanskog, demokratskog društva doprinosi razvoju građanskog identiteta kod mladih.

Obrazovne institucije su otvorene za još uspješniju saradnju sa NVO-ima, ali pojedini ispitanici ističu da ne znaju kojim bi se NVO-ima obratili za saradnju.

Pogodne okolnosti za razvoj saradnje su, smatraju ispitanici, obrazovni karakter škola i NVO-a, iste ili slične ciljne grupe, potreba edukacije mladih i pomoći djeci da se osjećaju korisnim članovima društva, obogaćivanja nastavnih i vannastavnih edukativnih sadržaja, proces reforme obrazovanja koji podrazumijeva i

veće učešće zajednice u svim segmentima rada škole, te doprinos otvaranju škola za saradnju sa drugim akterima u društvu.

Značajan dio međunarodne pomoći Bosni i Hercegovini i danas se usmjerava na jačanje civilnog društva, i shodno tome, najvećim dijelom nevladinim organizacijama, sada sa naglaskom na dalji razvoj kapaciteta NVO-a u pojedinim oblastima djelovanja, posebno sticanjem znanja i vještina potrebnih za uspješno implementiranje projektnih aktivnosti, koje više odražavaju potrebe lokalne zajednice i uklapaju se programsku strategiju sponzorskih organizacija, te sposobnosti procjene stanja, lobiranja i zagovaranja.

Preporuke

Preporuke za izvodljivu strategiju unaprjeđenja uloge nevladinih organizacija u izgradnji povjerenja i dobre vladavine u Mostaru kroz interakciju svih učesnika u razvoju:

“Za uspješniji i korisniji rad NVO-a bilo bi potrebno:

- utvrditi osnovne kriterije koje se NVO mogu baviti određenim aktivnostima;
- permanentno osposobljavati kadrove u stručnom i organizacionom smislu za rad u NVO-ima;
- predlagati i utvrđivati konkretne, građanima potrebne projekte-programe, a ne projekte koje preferiraju donatori;
- više nego do sada ostvarivati saradnju između NVO-a, posebno između organizacija sličnih ili istih sadržaja u radu;
- zajedničko (više NVO-a) organizovanje, realizovanje “ozbiljnijih” projekata ili dijelova projekata,
- i realizaciji svih projekata pristupiti ozbiljno i odgovorno”, jer “zbog društvene neorganizovanosti, odnosno loše organizovanosti na svim nivoima i nefunkcionisanja pravne države i u ovakvoj situaciji ogromnog broja neriješenih životnih potreba osiromašenih građana, otvoren je širok prostor za puno i raznovrsno djelovanje NVO-a”.¹

Spremnost za unaprjeđenje odnosa i saradnje sa nevladinim sektorom od strane vlasti je iskazana, ali svakako je na nevladinim organizacijama da se:

- prije svega, (nad)gradnjom svojih personalnih/kadrovskih kapaciteta, znanja i vještina dokažu vlastima i akterima političke scene u Mostaru kao ozbiljan i sposoban partner u postizanju opšteg dobra lokalne zajednice;
- pri čemu je posebna odgovornost na NVO-ima koji imaju za primarnu misiju izgradnju povjerenja i dobre vladavine u Mostaru, kroz aktivnosti rada na terenu, neposrednog pružanja pomoći lokalnoj zajednici, i posebno, istraživanja u oblastima javnih politika, lobiranja i zagovaranja.
- Uspješnom koordinacijom rada NVO-a u istim ili srodnim područjima,
- kadrovskom osposobljenošću NVO-a,
- dobro osmišljenim aktivnostima zasnovanim na potrebama lokalne zajednice,
- stalnim praćenjem i analizom stanja u području interesovanja,
- profesionalnom prezentacijom ideje sponzoru i

¹ Udruženje građana za zaštitu ljudskih prava «ZGP» Mostar, anketni listić popunjen za ovo istraživanje.

- transparentnošću u radu mogu se ostvariti značajni pomaci, jer “za dobar projekat sredstava uvijek ima”.

- Nevladine organizacije moraju javnosti dokazati i pojasniti svoju ulogu i značaj konkretnim rezultatima.

- I nevladine organizacije i mediji trebalo bi da prodube međusobna znanja, te unaprijede saradnju na način što će nevladine organizacije sa uspješnim aktivnostima adekvatno koristiti moć medija.

- Adekvatna koordinacija rada i djelovanja NVO-a u istim ili srodnim područjima interesovanja, kao i obrazovne i medijske kampanje za podizanje svijesti o značaju NVO angažmana doprinijele bi poboljšanju stanja i saradnje NVO-a i škola.

- Bitno je da aktivnosti NVO-a predložene obrazovnim institucijama budu u skladu sa interesovanjima učenika, blagovremeno predložene i izvodljive.

Zaključak

Snaženjem personalnog/kadrovskog kapaciteta NVO-a i korištenjem pogodnih okolnosti za saradnju sa ostalim učesnicima u razvoju, uticaj i uloga nevladinih organizacija u izgradnji povjerenja i dobre vladavine u Mostaru mogu biti/biti će unaprijeđeni. Postoji svestrana spremnost na to.